

Kur'an ve Sünnet Araştırmaları Dergisi

Journal of Qur'an and Sunnah Studies

مجلة دراسات القرآن و السنة

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/kursad>

e-ISSN: 2791-8726 82

Cilt/Volume: 4, Sayı/Issue: 2, Yıl/Year: 2024 (Eylül/September)

Kitap Tanıtımı:

Manzuriddin Ahmed, *Islamic Political System in the Modern Age: Theory and Practice* (Karaçi: Saad Publications, 1983)

Book Review:

Manzooriddin Ahmad, *Islamic Political System in the Modern Age: Theory and Practice* (Karachi: Saad Publications, 1983)

Ayşe AYTEKİN

Araştırma Görevlisi, Gümüşhane Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslâm Bilimleri Ana Bilim Dalı, Tefsir Bilim Dalı
Gümüşhane/Türkiye.

Research Assistant, Gumushane University, Faculty of Theology, Department of Basic İslamic Sciences, Discipline of Tafsir
Gumushane/Türkiye.

e-Mail: ayseaytekin_03@hotmail.com

ORCID ID: 0000-0002-5952-762X

Makale Bilgisi – Article Information

Makale Türü/Article Type: Kitap Tanıtımı/ Book Review

Geliş Tarihi/Date Received: 25/09/2024

Kabul Tarihi/Date Accepted: 30/09/2024

Yayın Tarihi/Date Published: 30/09/2024

Atıf / Citation: Aytekin, Ayşe. "Kitap Tanıtımı: *Manzuriddin Ahmed, Islamic Political System in the Modern Age: Theory and Practice* (Karaçi: Saad Publications, 1983)". *Kur'an ve Sünnet Araştırmaları* 4/2 (Eylül/ September, 2024), 157-167.

İntihal: Bu makale, intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.
Yayıncı / Published by: Yaşam Boyu Eğitim Destekleme Derneği/ Türkiye.

Öz

Manzuriddin Ahmed'in *Islamic Political System in the Modern Age: Theory and Practice* adlı eseri, tanım çalışmamızın temel odağındadır. Ahmed, "Introduction, Key Political Concepts in the Qur'an, The Ummah: The Idea of a Universal Community, The Shari'ah: The Cosmic Law of Islam, The Khilafah: Islamic Theory of Government, Shura', Ijtihad and Ijma' in the Early Islamic State, The Political System Under the Pious Caliphs, Basis of Political Obligation in Islam, Integration of the Muslim World: Proplems and Prospects" temel başlıklarıyla erken dönem ve modern dönem siyasal mekanizmayı İslâmi perspektiften ele almıştır. Siyasi bağlamı haiz terminolojiyi süreç analizine tabi tutan yazar, Kur'ân dönemi öncesi, Kur'ân dönemi, Kur'ân dönemi sonrası, diğer dil ve kültürler arası bağlantıları siyasal, sosyal ve ahlaki düzlemde sorgulamıştır.

Anahtar kelimeler: Tefsir, Manzuriddin Ahmed, *Islamic Political System in the Modern Age: Theory and Practice*, İslâm, Siyaset.

Abstract

The work of Manzooriddin Ahmad named *Islamic Political System in the Modern Age: Theory and Practice* is the main focus of our promotional work. With the main titles of "Introduction, Key Political Concepts in the Qur'an, The Ummah: The Idea of a Universal Community, The Shari'ah: The Cosmic Law of Islam, The Khilafah: Islamic Theory of Government, Shura', Ijtihad and Ijma' in the Early Islamic State, The Political System Under the Pious Caliphs, Basis of Political Obligation in Islam, Integration of the Muslim World: Proplems and Prospects", Ahmed had discussed the early and the modern political mechanism from an İslâmic perspective. The author, who had subjected the terminology with political context to process analysis, had questioned the pre-Qur'ânic period, the Qur'ânic period, the post-Qur'ânic period, connections between other languages and cultures on a political, social and moral level.

Keywords: Tafsîr, Manzooriddin Ahmad, *Islamic Political System in the Modern Age: Theory and Practice*, İslâm, Politics.

Giriş

Kur'ân-ı Kerîm, insanlık için yol gösterici mesabesinde olduğu için hayatın birçok alanına temas ettiği gibi hayata dair birçok unsur, öge, özellik, durum, şart, ifade, kural, tavsiye ve uyarı da içermektedir.¹ İlahi söz, yapısı gereği insan hayatını hedef alan, kapsayan ve ilgilendiren siyasi, sosyal, ekonomik, kültürel, coğrafi alanlara dâhil olan birçok içerik, örnek, analiz ve öğüte sahiptir. Hayatın en temel alanlarından biri olan siyaset ve siyasi kavramlar ise Kur'ân'ın konularından bazıları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kavramların kaliteli ve nitelikli analizi ilahi sözü anlamada çok değerli bir statüdedir.²

Tarih boyunca toplumlar siyasi düşüncelerden pek uzak kalmamışlardır. İslâm toplumu da diğer toplumlardan bu mevzuda istisna değildir. Temelde siyaset ve siyasi düşüncelerin eksenindeki ihtilaflar, tarih kayıtlarında kesin, net ve gerçek bir sûrette yer almaktadır. Buna bağlı olarak, Kur'ân'ın bu odakta ve ihtilafların merkezinde sebep yahut sonuç olarak görev alması da ayrıca araştırılması gereken bir realitedir.³ Bu hususla birlikte, Kur'ân ve siyaset ilişkisinin hayatın içindeki yerini, değerini, etkisini, konumunun önemini yanı sıra kökenini görebilmek ve bu ilişkinin sonuçlarını daha doğru, iyi ve faydalı bir noktaya erdirmek amacıyla temiz bir amaç, yüksek hassasiyet, özverili niyet ve çözüm odaklı çalışan bir kalp ve akıl sahibi fikir insanları -toplumu kendi değerleriyle yüzleştirmek, karanlıktan çıkmak isteyen zihinleri aydınlatmak, var olan sorunları çözüme kavuşturmak, kavuşturmak mümkün olmasa da en azından bu uğurda çabalamak ve hayatı daha yaşanılabilir hale getirmek gayesiyle- çeşitli ürünler meydana getirmişlerdir. Bu ürünlerden birisi de çalışmamıza konu olan kıymetli bir eserdir.

Tanıtım çalışmamızın ana temasını oluşturan Manzuriddin Ahmed'in *Islamic Political System in the Modern Age: Theory and Practice* isimli eseri Karaçi'de 1983 yılında Saad Publications (Saad Yayınları) tarafından yayımlanmıştır.⁴ Söz konusu eser şu bölümlerden oluşmaktadır:

¹ Hasan el-Benna, *İslam ve Siyaset*, çev. Beşir Güneş (İstanbul: Buruc Yayınları, 2020), 23.

² Abdurrahman Altuntaş, *Kur'an'da Siyasi Kavramlar* (Gümüşhane: Gümüşhane Üniversitesi Yayınları, 2013), 12; Arthur Jeffery, "The Political Importance of Islam", *Journal of Near Eastern Studies* 1/4 (October 1942), 383-395.

³ Nihat Uzun, *Hicri II. Asırda Siyaset-Tefsir İlişkisi* (İstanbul: Pınar Yayınları, 2011), 13.

⁴ Manzuriddin Ahmed, *Islamic Political System in the Modern Age: Theory and Practice* (Karaçi: Saad Publications, 1983).

Önsöz (Preface)⁵

1. Bölüm: Giriş (Chapter 1: Introduction)⁶

2. Bölüm: Kur'ân'da Anahtar Siyasi Kavramlar (Chapter 2: Key Political Concepts in the Qur'an)⁷

3. Bölüm: Ümmet: Evrensel Bir Topluluk Fikri (Chapter 3: The Ummah: The Idea of a Universal Community)⁸

4. Bölüm: Şeriat: İslâm'ın Kozmik Yasası (Chapter 4: The Shari'ah: The Cosmic Law of Islam)⁹

5. Bölüm: Hilafet: İslâmî Yönetim Teorisi (Chapter 5: The Khilafah: Islamic Theory of Government)¹⁰

⁵ Ahmed, *Islamic Political System in the Modern Age: Theory and Practice*, 1.

⁶ Ahmed, *Islamic Political System in the Modern Age: Theory and Practice*, 1-18.

⁷ Ahmed, *Islamic Political System in the Modern Age: Theory and Practice*, 18-44.

"Manzuriddin Ahmed'in eserinin "Key Political Concepts in the Qur'an (Kur'ân'da Anahtar Siyasi Kavramlar)" isimli bölümü, Vecdi Akyüz'ün Kur'an'da Siyasi Kavramlar isimli eserine konu –müellifin kendi ifadelerine göre çalışmasının ilham kaynağı- olan bölümdür. Kur'an'da Siyasi Kavramlar isimli eser, önsöz ve girişi takiben on bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler şunlardır:

1. "Siyaset, İktidar ve Egemenlikle İlgili Kavramlar" başlığıyla egemenlik, siyaset, devlet, arş, kürsi, emr, emanet, mülk, hüküm, velayet kavramlarının işlendiği birinci bölüm.

2. "Yönetim İlkeleriyle İlgili Kavramlar" başlığıyla şûra, emr bi'l-Ma'ruf ve Nehy ani'l-Münker, adl, adalet kavramlarının ele alındığı ikinci bölüm.

3. "Siyasi Önderlikle İlgili Kavramlar" başlığıyla imam, halife, ulu'l-emr, sultan, melik, seyyid, vekil, vezîr, cebbâr kavramlarının incelendiği üçüncü bölüm.

4. "Sosyal-Siyasi Gruplaşmayla İlgili Kavramlar" başlığıyla âl, ehl, benûn, benin, kabile, şa'b, aşiret, kavim, ümmet, millet, karn, hizib, ahzab, şia, fırka, tefrika, mele', cund, cunûd kavramlarının değerlendirildiği dördüncü bölüm.

5. "Siyasi Davranışla İlgili Kavramlar" başlığıyla bey'at, itaat, takıyye, hicret, istizâf kavramlarının araştırıldığı beşinci bölüm.

6. "Şiddet ve Başkaldırıyla İlgili Kavramlar" başlığıyla zulüm, zâlim, bagy, isyan, istikbâr, müstekbir, kıyâm, tuğyân, tâğût kavramlarının sorgulandığı altıncı bölüm.

7. "Fitne, Bozgunculuk ve Sapkınlıkla İlgili Kavramlar" başlığıyla fitne, fesad, ifsad, müfsid, fîsk, fâsik kavramlarının ele alındığı yedinci bölüm.

8. "Din ile İlgili Kavramlar" başlığıyla din, şeriat, tarikat, hikmet, ruhbân, ahabâr, rabbâniyyûn, kissîs, âyetullah, hâmân kavramlarının soruşturulduğu sekizinci bölüm.

9. "Siyasetin Coğrafi Boyutuyla İlgili Kavramlar" başlığıyla ard, arz, beled, karye, medîne, dâr kavramlarının yorumlandığı dokuzuncu bölüm.

10. "Barış, Cihad ve Fetihle İlgili Kavramlar" başlığıyla silm, selem, selâm, sulh, ıslah, cihad, fetih kavramlarının analiz edildiği onuncu bölüm. Vecdi Akyüz, *Kur'an'da Siyasi Kavramlar* (İstanbul: Kitabevi Yayınları, 1998).": Aşşe AYTEKİN, "Vecdi Akyüz, Kur'an'da Siyasi Kavramlar, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1998", *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15 (Yaz 2022): 149-155; Manzuriddin Ahmed, "Kur'an'da Anahtar Siyasi Kavramlar", çev. Mustafa Özel, *D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25 (2002), 255-284. Ayrıca, söz konusu bölüm, *D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25 kaynağıyla Mustafa Özel tarafından Türkçeye çevrilmiştir.

⁸ Ahmed, *Islamic Political System in the Modern Age: Theory and Practice*, 44-89.

⁹ Ahmed, *Islamic Political System in the Modern Age: Theory and Practice*, 89-107.

¹⁰ Ahmed, *Islamic Political System in the Modern Age: Theory and Practice*, 107-150.

6. Bölüm: Erken Dönem İslâm Devleti'nde Şûrâ, İctihâd ve İcmâ (Chapter 6: Shura', Ijtihad and Ijma' in the Early Islamic State)¹¹

7. Bölüm: Dindar Halifeler Döneminde Siyasi Sistem (Chapter 7: The Political System Under the Pious Caliphs)¹²

8. Bölüm: İslâm'da Siyasi Yükümlülüğün Temeli (Chapter 8: Basis of Political Obligation in Islam)¹³

9. Bölüm: Müslüman Dünyası'nın Entegrasyonu: Sorunlar ve Beklentiler (Chapter 9: Integration of the Muslim World: Problems and Prospects)¹⁴

Notlar ve Referanslar/Kaynaklar (Notes and References)

Sözlük (Glossary)

Kaynakça (Bibliography)

Ekler-A (Appendix-A)

Ekler-B (Appendix-B)

Fihrist (Index)

***Islamic Political System in the Modern Age: Theory and Practice* İsimli Eserdeki Bölümlere Dair Bir Analiz**

Manzuriddin Ahmed, siyasi içeriğe sahip terimlerin sözlük anlamları ve sonradan kazandığı anlamları gelişim süreci ekseninde ele almaktadır. Yazar, bazı terimlerin tarihi oluşum sürecinde -İslâm din ve medeniyetinin oluşumuna paralel bir şekilde-anlam kazandığını ifade etmektedir. Ona göre, başlangıçta Mekki sûrelerde birçok anlama gelen bu terimler, Medeni sûrelerde toplum inşası gerçeğiyle benzerlik arz ederek İslâm toplumunu kasetmektedir. O, modern bölünme problemlerinin yanı sıra

¹¹ Ahmed, *Islamic Political System in the Modern Age: Theory and Practice*, 150-168.

¹² Ahmed, *Islamic Political System in the Modern Age: Theory and Practice*, 168-181.

¹³ Ahmed, *Islamic Political System in the Modern Age: Theory and Practice*, 181-233.

¹⁴ Ahmed, *Islamic Political System in the Modern Age: Theory and Practice*, 233-249.

Kur'ân'daki bu gibi terimlere -sosyal hayattaki kullanımlara göre- yeni bir mana vermenin zorunlu olduğunu önsöz, giriş ve birinci bölümde her fırsatta dile getirmektedir.¹⁵

Müellif, eserinde siyasi bağlamı haiz kavramların gelişiminin ve teknik düşünceyle bağlantısının keşfedilmesi gerektiğinin zaruri olduğunu söyleyerek kavramların tarihsel evrimini incelemeyi hedef almıştır. Terimlerin sözlük anlamlarına değinse de salt bir sözlük çalışması yapmaktan daha çok felsefi, antropolojik ve sosyolojik değerlendirmelerde bulunmuştur. Aynı zamanda o, İslâm-siyaset-toplum-din konseptleri çerçevesinde -tarihsel süreçteki gelişim ve değişim temelinde- dönemsel analizlere temas ederken kronolojik bir yöntem takip etmiştir. Bu kavramlarla ilgili çevirilerin, analizlerin ve eserlerin eleştirisinde bulunan yazar, yer yer kavramsal ve dönemsel açıdan tercüme tavsiyelerinde de bulunmuştur.

Manzuriddin Ahmed, "Kur'ân'da Anahtar Siyasi Kavramlar" başlıklı ikinci bölümde söz konusu terimlerin siyasal otoriteyi ifade etmek için kullanıldığını ve bu terimlerin siyasal içeriğinin belirlenmesi için Kur'ân'da yer aldıkları formlarıyla araştırılması gerektiğini ifade ederek kavramların geçtiği âyetlere yer vermektedir. Müellif, ifadelerin anlamsal yolcuğunu sorgularken bu terimleri çeşitli türevleriyle birlikte Kur'ân'da, hadis kitaplarında, ilk dönem ve modern dönem tarih eserlerinde, Ortaçağ hukuk risalelerinde ve diğer kaynaklarda araştırmıştır. Şayet o, söz konusu kaynaklarda anlamlara ulaşırsa kavramların kullanımlarındaki sıklık oranlarına, eş anlamlı ve zıt anlamlı örneklerine ve kronolojik olarak ifadelerdeki değişim boyutlarına değinmiştir. Şayet o, söz konusu kaynaklarda anlamlara ulaşamadıysa çağdaş siyaset bilimindeki anlamların Kur'ân ve İslâmi ilimler terminolojisi bağlamındaki keşfine dair çabanın yahut her kavramı bu alanlarda bulma amacının beyhude olduğunu izah etmiştir. Çağdaş siyaset teorisine ilişkin açıklamaların ve yaklaşımların ise egemenlik anlayışına dayandığını belirten yazar, çağdaş Arap terminolojisiyle birlikte bu anlayışa dair kelimelerin bilimsel olarak kavramlaştığını sık sık vurgulamıştır.¹⁶

¹⁵ Ahmed, *Islamic Political System in the Modern Age: Theory and Practice*, 1-17.

¹⁶ Ahmed, *Islamic Political System in the Modern Age: Theory and Practice*, 19-43.

Yazar, bilhassa bir önceki bölümde kökenini, gelişimini, teorik yansımalarını aktardığı siyasi terimleri, üçüncü bölümde “Ümmet: Evrensel Bir Topluluk Fikri” başlığı altında derinleştirmiş ve özelde “ümme” kavramının boyutlarını incelemiştir. Bu bağlamda, söz konusu terimin Müslüman fikir adamlarınca tekrar keşfini ve bu keşif sürecince modern dönemdeki çabaları ele almıştır. Hughes, Watt, Chejne gibi isimlerin tanım ve görüşlerine başvuran müellif, bu kavramın Mekke, Medine, Arap kültürü ve hadislerdeki yerini de araştırmıştır. Süreç analizi yapmaya gayret eden yazar, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu’fi el-Buhârî, Ebû’l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî ve Ebû İsmâ Muhammed b. İsmâ b. Sevre (Yezîd) et-Tirmizî, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî, Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş’as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî’den nakiller aktarmıştır.¹⁷

Manzuriddin Ahmed, “Şeriat: İslâm’ın Kozmik Yasası” isimli dördüncü bölümde şeriat, hukuk, otorite, fukahâ, icmâ, kıyas, sünnet, edille-i erbaa, ictihâd, usûl gibi kavramları teorik ve pratik düzlemde hukuk ve İslâm hukuku perspektifinden ele almıştır. İslâm hukukunun temel dayanaklarını ümmet bilincinin sosyal ve politik gücü zemininde değerlendiren yazar, Hz. Muhammed (s.a.v) ve dört halifenin (Hulefâ-yi Râşidîn) siyasi otoritesi, mezheplerin oluşumundan yok oluşuna kadar süreçteki İslâm Devleti’nin akıbeti ve sonraki dönemlerde meydana gelen diğer siyasal güç ve mekanizmaları tarihi bağlamda sorgulamıştır.¹⁸

Müellif, beşinci bölümde “Hilafet: İslâmî Yönetim Teorisi” başlığı odağında hilafet ve imamet kavramlarının İslâm terminolojisindeki kökenine ve benzerliğine değinmiş, bu kavramları Kur’ân odaklı incelemeye almıştır. Âyetler ve sûreler özelinde Kur’ân dönemi, Hz. Peygamber dönemi, İslâm tarihindeki kullanımları ve devam eden zamanda İslâmî kültürdeki bağlamlarıyla hilafete dair tüm izleri takip etmiş ve kronolojik olarak farklılaşmayı hatta değişim/tekâmül yahut evrimleşmeyi -evolution of al-khilâfah alt başlığıyla- okuyucunun zihninde netleştirmeye çalışmıştır.¹⁹

¹⁷ Ahmed, *Islamic Political System in the Modern Age: Theory and Practice*, 56-57.

¹⁸ Ahmed, *Islamic Political System in the Modern Age: Theory and Practice*, 91-106.

¹⁹ Ahmed, *Islamic Political System in the Modern Age: Theory and Practice*, 110-130.

Manzuriddin Ahmed, altıncı bölümde “Erken Dönem İslâm Devleti’nde Şûrâ, İctihâd ve İcmâ” başlığıyla politik süreci, sosyolojik açıdan derinlemesine bir tarzda ele almıştır. Şûrâ, ictihâd ve icmâ kavramlarının tarihsel yolculuğuna dair çıkarımlarda bulunan yazar, konuya dair örneklerle özellikle ilk dönemin -siyasal- portresini çizmeye çabalamıştır.²⁰

Yazar, “Dindar Halifeler Döneminde Siyasi Sistem” temel başlığıyla yedinci bölümde ‘ideal halifelik sistemi’nin uzantılarından bahsetmiştir. Ona göre bu sistem, tefsir, kelâm, hadis, fıkıh gibi temel İslâmi ilimlere aşina olmalıdır. İlgili terminolojiye dair tanımlardan ve olması gereken sistemden söz eden müellif, Hz. Peygamber’den sonraki ilk dört halife -Hulefâ-yi Râşidîn- merkezli siyasal ve sosyal hayat çerçevesinde değişen karar merciyi araştırmıştır.²¹

Manzuriddin Ahmed, sekizinci bölümde “İslâm’da Siyasi Yükümlülüğün Temeli” büyük başlığıyla “itaat” kavramını ele almıştır. Kur’ân’da itaat kelimesine odaklanan yazar, hilafete bağlılık ve itaat, bozulma, isyan, sivil çatışma, fitne, otoriteye karşı direniş, itaate karşı direniş, çeşitli teoriler, İslâmi bakış açısı ve Hıristiyan kültürdeki yansımalar gibi konuları irdelemiştir. Bu minvalde, Arapça ifadeleri, tarihi olayları, Kur’ân’dan ve İncil’den âyet örneklerini serdetmiştir.²²

Müellif, “Müslüman Dünyası’nın Entegrasyonu: Sorunlar ve Beklentiler” isimli dokuzuncu bölümde Müslüman birliğinin teorik dayanakları, İslâm ve Kur’ân mesajının evrenselliği, insan hayatının ahlaki yörüngeleri, Kur’ân’da izah edilen ümmet ve millet bilinci, imanın esasları gibi meseleleri tartışmıştır. Ahmed, İslâmi birliğin dil, kültür, tarih, sınır, coğrafya, zaman ve diğer şartlar odağında değil, daha çok ahlaki hukuk temeline olduğu vurgusunu yaparak ideal olanı tasvir etmeye ve sorunlara dair çözümler üretmeye çalışmıştır.²³

²⁰ Ahmed, *Islamic Political System in the Modern Age: Theory and Practice*, 150-165.

²¹ Ahmed, *Islamic Political System in the Modern Age: Theory and Practice*, 170-180.

²² Ahmed, *Islamic Political System in the Modern Age: Theory and Practice*, 181-230.

²³ Ahmed, *Islamic Political System in the Modern Age: Theory and Practice*, 233-248.

Sonuç

İslâm düşüncesi ve tefsir tarihine yönelik bilimsel araştırmalar, yeni yöntem arayışları ve araştırmaları neticesinde tefsir literatüründe yerini almış siyasi ve ideolojik anlama biçimi, Kur'ân'ın ihtiva ettiği hayata dair alanların, anlamaların ve unsurların anlaşılması bakımından çok kıymetli bir yorumlama faaliyetidir. Her ne kadar tefsir alanında özel bir ihtisas konusu oluşu modern döneme tekabül etse de siyaset, siyasi yorum ve siyasal içerik insanlık tarihi kadar eskidir. Zira insanın güç, idare, yönetim, organizasyon isteği ve kabiliyeti dini, siyasi, idari, sosyal, kültürel ve ekonomik hayatı ciddi bir şekilde etkilemektedir. Hayatın özü ve insanlık için rehber olan Kur'ân'da yer alan siyasi meselelere dair ilkeler, içerikler, kurallar ve tavsiyeler, siyasi anlamdaki kullanımlar, İslâm tarihindeki siyasi yapılanma ve düşünce, İslâm-siyaset teorisi, İslâm'ın klasik çağındaki mezheplerin dini ve siyasi fikirleri bu yorumlama biçimin ana malzemeleridir.

Siyasi muhtevaya sahip kavramları ele alan Manzuriddin Ahmed'in eserini incelediğimiz bu çalışmada ifadeler, yorumlar, yöntemler değişse de siyasetin çeşitli zaman ve dönemlerde, legal kurum ve kuruluşlarda, illegal durumlarda, kısacası hayatın birçok alanında ne denli etkili ve önemli olduğu anlamaktayız.

Söz konusu esere dair araştırmamız neticesinde kavram, şekil, yöntem ve içerik açısından ulaştığımız sonuçlar ise şöyledir:

❖ Manzuriddin Ahmed, siyasi içeriğe sahip kelimelerin sözlük anlamlarına değinse de yalnızca bir sözlük çalışması tarzını benimsememiştir. Aksine o, bir sözlük çalışmasından öteye giderek felsefi, antropolojik, tarihsel, kültürel ve sosyolojik değerlendirmelerde bulunmuştur. İfadelerin kullanımında değişiklik, farklılık ve tercih gerektiğinde ise kültürel örnekleri, diğer bilimsel alanlardaki anlamları ve yaygın tercihleri temel dayanak olarak kullanarak görüşünü delillendirmiştir.

❖ Ahmed, siyasi kavramların sözlük anlamlarının yanı sıra ilişkili olduğu diğer kelimelere de temas etmiştir. Hatta o, bu kelimeleri detaycı ve titiz bir tarzda çok fazla yorum ve tercihle aktarmıştır. Gerekli gördüğü yerlerde eleştirel bir metot izleyerek kelimelerin benzerlik ve farklılıklarına da işaret etmiştir.

❖ Ahmed, genel çerçevede söz konusu kavramlarla ilgili -adeta bir âyet silsilesi şeklinde- âyetleri ve manalarını direkt listelerken özel manada âyet sıralamasından öte kavramsal ve bağlamsal analizlerde bulunmuştur.

❖ Ahmed, kavramların yüzeysel anlamlarını sıklıkla izah etmiş ancak büyük planda bu kavramların tarihsel yolculuğunu açıklamayı gaye edinmiştir.

❖ Ahmed, kavramların anlamlarının nerede ve nasıl değiştiğine dair çok miktarda analiz yapmış, aynı zamanda söz konusu kavramların anlamsal daralma, genişleme, gelişme, değişme ve hatta değişmeme durumlarına dair eleştiri, yorum ve değerlendirmelerini cesurca ifade etmiştir.

❖ Ahmed, terimlerin klasik sözlüklerdeki anlamlarına, kültürel kodlarına, Klasik ve Modern Arapçadaki kullanımlarına da temas etmiştir.

❖ Ahmed, semantik bağlam çerçevesinde -gerektiğinde- Sami dillerden, Arapçadan, Farsça ve Urduca dilleri ve geleneklerinden yararlanmıştır.

Sonuç itibarıyla, Ahmed'in eseri kavramların manası ve temel konu odağında bir sözlük çalışması olmaktan daha çok çeşitli boyutlara ve yönlere sahip derinlikli bir çalışmadır. Akademik olarak yeterli, kıymetli ve donanımlı bulduğumuz bu çalışma - çıkarımlarının doğruluğunun ve ispatının tartışmaya açık olduğu gerçeğinin yanı sıra dilsel, tarihsel, kültürel ve eleştirel yönleme sahip aynı zamanda çeşitli dillerden, kültürlerden, tarihi ve antropolojik verilerden ve ilim dallarından istifade eden, felsefi ve sosyolojik yorum ve değerlendirmelerde bulunan, sonraki akademik çalışmalara örneklik teşkil edebilecek ciddi bir analiz ürünüdür.

Nicelerini ve daha iyilerini günümüz şartlarında görmek, en büyük temennimizdir.

Kaynakça

- Ahmed, Manzuriddin. “Kur’an’da Anahtar Siyasi Kavramlar”, çev. Mustafa Özel, *D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25 (2002), 255-284.
- Ahmed, Manzooruddin. *Islamic Political System in the Modern Age: Theory and Practice*. Karaçi: Saad Publications, 1983.
- Altuntaş, Abdurrahman. *Kur’an’da Siyasi Kavramlar*. Gümüşhane: Gümüşhane Üniversitesi Yayınları, 2013.
- Aytekin, Ayşe. “Vecdi Akyüz, Kur’an’da Siyasi Kavramlar, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1998”, *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15 (Yaz 2022), 149-155.
- Benna, Hasan. *İslam ve Siyaset*, çev. Beşir Güneş. İstanbul: Buruc Yayınları, 2020.
- Jeffery, Arthur. “The Political Importance of Islam”. *Journal of Near Eastern Studies* 1/4 (October 1942), 383-395.
- Uzun, Nihat. *Hicri II. Asırda Siyâset-Tefsir İlişkisi*. İstanbul: Pınar Yayınları, 2011.